

LAKATOS-FLEISZ KATALIN
„Az idő bennük kurtán eltelik”

Macska és létfilozófia Károlyi Amy
 költészetében

Elképzelem, amint Károlyi Amy verset ír: a rózsadombi lakás ablaka nyitva, becsicseregnek a madarak, benéz a kert, az ég. Semmi póz, semmi költőieskedés. Ha macska ugrik az ölébe, azonnal kész otthagyni csapot-papot, hogy a szeretett cicának enni adjon. Mint ahogy a költő házaspár fennmaradt fotói között is ott ez a derű és allűrmentesség. Talán a leginkább azon a képen, amelyen a lakás egy szögletébe is üdítő bepillantást kapunk. Weöres Sándor itt amolyan igazi „sanyikásan” hanyag otthonosságban, az ágy háttámlájának dőlve, szája elé tett kézzel mintha kuncogna valamin, felesége a kép előterében egy újsággal a kezében a nézőre mosolyog. Nem a fotónak megjátszott, hanem igazi derű van ezen az arcon. Az asztalon halomban újságok, a falakon a képek rájárába kunkorodó szélű fotók tűzdelve. Nem látni, csak gondolni, az asztalon bizonyosan tea, vagy a szigorúan engedélyezett egy pohár bor „Sanyikának”, az asztal alatt meleg házipapucs. Az öregség otthonosságba húzódása is áthatja ezeket a képeket. Az otthon mint menedék és örömforrás. És a mindennapi tevékenység bája.

Ez a különös derű fellelhető Károlyi Amy macskaverseiben is. A macskákba a költő házaspár egy életen keresztül szerelmes volt, hatásukra mindketten számos macskatémájú verssel gazdagították a magyar irodalmat. Ezek Steinert Ágota – hagyatékuk gondozója – válogatásában egy külön kötetbe is kerültek *Macskaszerenád* címmel.¹

A macskalét, az állati lét, tágabb értelemben a természeti lét értéke-érzése Weöresnél a Vas megyei, csöngői életindulás, gyermek-, majd kamaszkor időszakából ered. Ebben a természetszeretben Károlyi Amyval egymásra találtak. „Mindig is második szülőföldemnek éreztem ezt a tájat. Gondolatban még most is őrzöm érintetlenül. Gondolatban Sándor helyett még mindig hazajárok Csöngére” – így vall Károlyi Amy egyik bensőséges hangulatú esszéjé-

ben.² Csak az tud így írni egy „isten háta megettí” kis faluról, mezőkről, a „Cseres”-ről, akinek napi élménye, öröme egy virág, egy lepkeszárny változásainak, az állati élet napi ügyködésének megfigyelése. Akinél, akárcsak Weöresnél, „az élő világ tapasztalt melege hord filozófiai mondanivalót”.³ Állatot mindig is tartottak, a Muraközi utcai lakásukba költözve a Weöres–Károlyi házaspárnak napi elfoglaltságot jelentettek macskái; Mióka és Cipőcske név szerint is megemlíthetnek verseikben. És ha irodalmi tükrökből nézzük, nemcsak Weöresekre volt jellemző a macska- és tágabban állatszeretet. A macska a magyar irodalomban önálló, akár összehasonlítható tanulmányok tárgya is lehetne – gondoljunk csak Szabó Magda⁴ vagy Polcz Alaine⁵ irodalomba bevonult macskáira.

A téma könnyedséget, bájt, idillt ígér. Mégis, Károlyi Amynál – a gyermekverseket leszámítva – a macskaversek a létezés eredendő személytelenségét, a „világba vetettségnek” ugyan nem tragikumát, de örökös csodálkozásra, értelmezésre hívását hordozzák. Még úgy is, hogy a versek közül némelyik nem akar másnak, többnek látszani, mint a mindennapi életből elkapott pillanatok tükrének. A pillanat ilyenkor tökéletes, csak rögzíteni kell. Ilyen például a *Fekete cica* című kis műremek. „A macska alszik / Fekete kalács. / Felébred. / Játsszani akar.”⁶ A macska megszokott tevékenységeinek leltára ez a vers, az értelmező tudat „betolakodását” csak a fekete kalács metafora jelzi. De mivel minden cselekvés, még a kényes sértődés is mindig álomba torkollik, a macska mint fekete kalács metafora így lép túl mégis a pillanatnyi benyomás esetlegességén, válik belőle a festmény vagy a szobor mozdulatlanágát idéző tükröző kép. „Lesodorja a telefonkagylót. / Bajszával csiklandja az arcom. / Mikor elkergetem, megsértődik. / Sértődés ellen legjobb az álom. / Újra alszik. / Fekete kalács.”⁷

A macska-kalács metafora a kötet több másik versében is felbukkan, a *Macska-élet* címűben az ölbe ugró macska „langyos, mint a kemence / kemencében

1 Weöres Sándor, Károlyi Amy: *Macskaszerenád*. Helikon Kiadó, Bp. 2017.

2 Károlyi Amy: „Nem kívánok nagy ember lenni” – *A fiatal Weöres Sándorról*. Jelenkor, 1993/7–8. 634.

3 Károlyi Amy: *i.m.* 638.

4 Szabó Magda: *Örömhöz, bánatrontó – Levelek a szomszédba*. Jaffa Kiadó, Bp. 2017.

5 Polcz Alaine: *Macskaregény*. Jelenkor, Bp. 2016.

6 Károlyi Amy: *Fekete cica*. In: Weöres–Károlyi: *i.m.* 42.

7 Uo.

kalács / a kalácsnak mélyiben / tigris tanyáz”⁸ A tápláló otthonosság–uralhatatlan vadság kettőség mentén épül fel a teljes vers, hogy a „macskaság” izgató titka az átmenetekben kapjon formát: „most változik szeme kékje / most cseppen a zöld beléje”⁹ És hogy a kalácsmetafora olyan bensőségesen szép, alanyi versekben is megmutatkozzék, mint *Az emlékezetes* címűben. A „három kerti szék s egy délután / a fűvön a macska kalács-kerek / talán ez lesz / amire emlékezek”¹⁰ Mint a fénykép: a versbeli beszélő vágya kiragadni a múltó pillanatot, mert a kép magába forduló tökéletessége csak megörökítést, nem magyarázatot kíván.

A kép értelmezést csak elindító, de nem feltételező öntörvényűsége az alapja a *Virrasztás cica fölött* című kis alkotásnak is. A négy soros vers páratlan tömörsége folytán jelenít meg egy az időben eltűnő, a mindennapi szem számára talán jelentéktelen mozzanatot. „Halottas ágy öreg ruháskosár. / Hintáztatja föl-le lélegzete. / Vele együtt süllyed-emelkedik, / bajszára tévedt virág-pihe.”¹¹ Ám éppen ezek az elemezhetetlen, de létezésükben meggyőző képek Károlyi Amy költészetében a nagyság ígéretét hordozók. Amelyek még nem sűrűsödtek szimbólumokká, nem is metaforák, mert semmiféle jelentés- vagy értelemátvitelt nem céloznak. Ez a négy soros kis kép még a metaforán innen van, de abból a nyelven túli titokzatosságból üzen, amely, paradox módon, mégis úgy tűnhet, hogy a nyelv révén tökéletesen kimondható. Látszólag semmiféle olyan intellektuális erőfeszítést nem igényel, mint egy bonyolult metaforarendszer szétszalazása. Ám ez a Károlyi Amy-féle képek „csele”. Mert azzal, hogy a képet nyelviileg, jelentés szempontjából dekódoltuk, még nem értelmeztük a verset. Mert hogyan ültethető át nyelvre például egy szép, kifejező mozzanat? Valószínűleg sehogy. Maga a kép ugyan leírható, de a jelentés már nem lehet a célja. Van-e egyáltalán fogalmi jelentése? Ez a képi és a fogalmi nyelv közötti különbség, a képi nyelv üres, jelentés felé kiáltó, de azt ki nem mondó dimenziója. A költőnek világa a nyelv, csak az van, amit kimond, de a kimondás a kimondhatatlan árnyékával terhelt. Mindez átmenet- vagy torzószerűséget is jelent. Akárcsak ez a kis vers. Károlyi Amy versei magukról a képi nyelvről is beszélnek: ennek ugyanis

nem feltétele a burjánzó metaforikusság, a tömör egymásmellettség, a minimalista, eszköztelen nyelv is lehet képszerű.

Találhatók a macskaversek között „nyelvarátabb”, a fogalmi nyelv sémáival inkább megközelíthető, elmélkedőbb jellegű versek is. „Természetesen legyen állatod” – szól a versbeli beszélő egy elképzelt személyhez a kötet egyik versében.¹² Mert állat nélkül steril a szoba, de a dzsungel izzásával telik meg, amikor egy macska légy után kapkod. Másutt a versbeli beszélő az idő szakadékába vetett állati és emberi életről gondolkodik, mint például a *Szeretni* és a *Magunk szeretni* című versekben. „Magunk szeretjük az állatokban / Bennük találjuk kisgyerek-korunk”¹³ – írja a *Magunk szeretjük* címűben. Igen, gondolhatja az olvasó, ez az igazi ember–állat kapcsolat, amikor kisgyerekként szeretjük őket, talán még hiányzó gyermekünket is pótolva. Mindenkinek, aki állatot tart, ismerősnek tűnhet ez az élmény. Tovább olvasva a verset, azonban rájövünk, „Az idő bennük kurtán eltelik”¹⁴ – komor sora már az időbe vetettségre figyelmeztet, az időre, amelyben egyformán osztozik állat és ember. Ugyanaz az idő tehát az emberé és az állaté is, a mi időnkét élük nyolc-tíz év alatt, és csak ez az időben való közös részesedés fűz össze bennünket. Elmúlásuk a vers záróképe szerint olyan, mint ahogy a hegedű hangja visszarezeg bennünk, amíg a hang a saját halálunkkal elül. (A hang utórezgése is az idő törvényszerűségén alapul.)

A befogadó hatásokat boncolgatva, adódik a kérdés: miért lehet vonzó a macska, egyáltalán az állat irodalomban való szerepeltetése? Úgy gondolom, nem csak a megrögzött állatbarátok kapják fel a fejüket Károlyi Amy macskaverseire, mintegy saját hobbijuk igazolását látva bennük. És nem is csak a macska eredendő titokzatossága, független és kecses lénye indokolja ezeket a verseket, mint William Blake *Tigris, tigrisét*. Az ember önmaga eredendő létét – az időbe vetettségét, a természettel való összefonódását, a lét titkos erőinek személytelenségét, vagy éppen a transzcendenciát – a mindennapi ügyes-bajos dolgai között már nem érzékeli. Az én, amellyel a társadalomban működünk, szintén állandó takarást ad a létszerűségek felé. Az állatok azonban nem rendelkeznek ezzel az egóból származó fallal – igaz annak

8 Károlyi Amy: *Macska-élet*. In: *i.m.* 51.

9 Uo.

10 Károlyi Amy: *Az emlékezetes*. In: *i.m.* 43.

11 Károlyi Amy: *Virrasztás cica fölött*. In: *i.m.* 54.

12 Károlyi Amy: *Állat*. In: *i.m.* 12.

13 Károlyi Amy: *Magunk szeretjük*. In: *i.m.* 67.

14 Uo.

tudatával sem –, életük a maguk meztelenségében időbe és térbe vetett. Tulajdonuk csakis a saját életük. Az állatok, amíg élnek, *csakis* élnek, és haláluk valóban halál. A személytelen lét sokkal tisztábban mutatkozik meg bennük, mint az én sokféle játszmáiba bonyolódott emberben.

Ezért olyan megdöbbentő hatású az állat kozmikus magányának képe Károlyi Amy egyik versében, amelyben az állat Istennek hiszi az embert – hogy szükségszerűen csalódjék. „Csak napokig tart, míg gondoskodik. / Aztán fagy, éhség, csikorgó hideg / mond majd végső ítéletet. / S hagyja, hogy hideg csil-

lagok felé / irgalomért üvöltssenek.”¹⁵ A gondoskodás időlegessége ugyan kitágítható az ember léthelyzetére is, de a vers nem akar az állati lét ruhájába burkolt emberi egzisztencia rajza lenni. A versbeli tudat *látja* az embert Isten képében, *tudja*, hogy ez nem igaz, de mély felelősséget jelent. És látja minden élő kiszolgáltatottságát. Ezt látni *több*, mint önmaga árvaságát az állatokéhoz hasonlító – kissé szenvelgő – képben megbújni.

15 Károlyi Amy: *Szeretni*. In: *i.m.* 66.

Nyomában (vegyes technika, vászon, 100 × 100 cm, 2016)